

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 1

Матеріали

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Модернізація України: проблеми та технології успішності
(питання економіки, права, соціології, освіти і культури)”
м. Київ, МАУП, 12 листопада 2015 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2015

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 8 від 30.09.15)*

Редакційна колегія:

*А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук, проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
В. І. Литвиненко, канд. юрид. наук., доц.;
В. В. Рябцев, канд. техн. наук; доц.;
Д. Г. Юник, д-р пед. наук, проф.*

*Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.*

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП
“Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 1: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Модернізація України:
проблеми та технології успішності (питання економіки, права, соціології,
освіти і культури)”, 12 листопада 2015 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голо-
ва) [та ін.]. — 2015. — 486 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних
конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модерніза-
ції України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто
цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модер-
нізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Касьянова С. П. <i>Культурна самоідентифікація у парадигмі елементів політичної культури сучасної людини</i>	148
Ковальчук А. Ю. <i>Сучасне розуміння дефініції “безпека”</i>	151
Костюк Т. О. <i>Місцеве самоврядування і його роль в модернізації української держави і суспільства</i>	153
Кулик В. В. <i>Досвід сталого розвитку економіки Сінгапуру: три складові стабільності та економічного росту</i>	156
Лісовський П. М. <i>Проблема цивілізацій як концентричного кола мудрості в міжнародних відносинах....</i>	162
Лопатенко Л. О. <i>Операційний менеджмент як складова модернізації економіки</i>	165
Мазнева М. В. <i>Організаційні засади забезпечення безпечності туризму в умовах глобалізації</i>	169
Мазуренко О. К., Єрін Д. Л. <i>Розвиток широкосмугового зв'язку у світі: статистичний аспект</i>	176
Марченко С. М. <i>Сучасний стан ринку праці в Україні: проблеми та перспективи в умовах нестабільності</i>	179
Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф. <i>Держава і громадянське суспільство в Україні: питання трансформації</i>	182
Медвідь А. М., Курчина Т. О. <i>Інформаційна безпека в умовах модернізації України</i>	188
Медвідь Ф. М., Доносо Варгас Дієго Хосе, Доносо Варгас Сантьяго Феліпе <i>Інформаційна безпека України в системі національної безпеки</i>	194
Могилевская О. Ю. <i>Актуальные проблемы управления отечественным промышленным предприятием в условиях инновационных процессов.....</i>	200
Мушкін І. М. <i>Розробка плану підвищення продуктивності праці в умовах економічної кризи.....</i>	203
Намонюк Ч. І. <i>Міграційна криза в ЄС: українська загроза та російсько-сирійський чинник</i>	206
Омельчук В. В. <i>Гетьманська адміністрація у регулюванні податків та повинностей з лаврських володінь і конфліктні ситуації з лаврськими підданими</i>	210
Омельчук В. В., Мельниченко Д. В. <i>Особливості становлення державних інститутів Республіки Техас.....</i>	216
Новальська Н. І., Суліма Н. М. <i>Інноваційна діяльність підприємства як чинник конкурентоспроможності його продукції</i>	223

А. М. МЕДВІДЬ

докт. філос. в гал. політол., МПІ МАУП

Т. О. КУРЧИНА

докт. філос. в гал. політол., здобувач, МАУП

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Проблемі забезпечення національної безпеки держави загалом та інформаційної безпеки зокрема присвячено цілий ряд наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Серед вчених, що піднімають вузлові проблеми національної безпеки, вартує відзначити роботи таких дослідників як, Андрєєва О. М., Белов О. Ф., Бельков О. А., Богданович В. Ю., Бодрук О. С., Білоус В. Т., Бінько І., Бідзюра І. П., Варзар І. М., Вавринчук М. П., Власюк О. С., Гальчинський А. С., Головатий М. Ф., Горбулін В. П., Гончаренко О. М., Гордієнко М. Г., Грубов В. М., Дашкевич Я. Р., Данілян О. Г., Дмитренко М. А., Дзьобань О., Здіорук С. І., Качинський А. Б., Косевцов В., Кравець Є. Я., Кузьо Т., Литвиненко О. В., Ліпкан В. А., Медвідь Ф. М., Нижник Н. Р., Олуйко В. М., Панов М. І., Парахонський Б. О., Перепелиця Г. М., Поручник М. А., Почепцов Г. Г., Полтораков О. Ю., Ситник Г. П., Соснін О., Цимбалюк В. С. та ін.

Перші спроби осмислення поняття “національна безпека” пов’язані з працями видатних мислителів епохи відродження, зокрема Н. Макіавеллі “Володар” [12] та Т. Гобса “Левіафан” [6]. Згодом проблема забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави була розвинута у працях Ш. Монтеск’є [16], М. Вебера [4], В. Липинського [11], Д. Донцова [9]. В американській політології найбільший теоретичний внесок в розробку поняття “національна безпека” зробив засновник школи політичного реалізму Г. Моргентхау [18], який вивчав його крізь призму національних інтересів. Г. Кісінджер [10] та З. Бжезинський [2]кладають в поняття “національна безпека” більш широке тлумачення, суть якого зводиться до спроможності держави захищати національні цінності та інтереси за конкретних зовнішніх та внутрішніх умов [2, с. 22].

Політичні та наукові дискусії щодо проблеми забезпечення глобальної інформаційної безпеки, відображені у працях Д. Гудбі, Г. Кісінджера, З. Бжезинського, А. Гора, С. Хантінгтона, В. Плетта, Г. Почепцова. Серед великого кола аналітичних розробок в цій сфері безумовної уваги заслуговує концепція Джозефа С. Ная та Уільяма А. Оуенса, в якій виводиться панівна

роль США в інформаційній революції, у використанні надважливих засобів комунікації та інформаційних технологій та передбачається створення абсолютної системи захисту США як держави-інфолідера проти будь-якого виду наступальної інформаційної зброї. Погляд на такий розвиток подій викладено у їх відомому дослідженні “America’s Information Edge: the Nature of Power”, 1996 р. [19].

Найбільшого поширення останнім часом отримали два підходи до проблем національної безпеки. В одному з них (С. Браун [3], Г. Моргентау [18] та інші) безпека держави та похідні категорії розглядаються крізь призму “національних інтересів”, що, як правило, виявляються у вигляді ідеального та нормативного комплексу цілей. Представники іншої точки зору (Д. Кауфман, Дж. Кирик та ін.) пов’язують національну безпеку із системою базових цінностей суспільства як структурного, екзистенціального, так і функціонального рівня. Представники школи “національних інтересів”, погляди яких наближені до соціології “біхевіорізму”, та традиційної школи “політичного реалізму”, що була поширена у 60–70-х роках ХХ ст., розглядають усю динаміку взаємовідносин держав як наслідок зіткнення їхніх засадничих інтересів. Залежно від того, чи узгоджені засадничі інтереси різних країн, чи знаходяться у протиріччі, вважають теоретики даної школи, реалізується той чи інший тип взаємодії між державами, що має варіанти від відвертого конфлікту або військових дій до дружніх союзницьких відносин. При цьому найважливіше місце у формуванні та орієнтації “національних інтересів” на міжнародній арені представники цього напрямку відводять поняттю сили і насамперед сили військової.

Сама концепція “національних інтересів”, на думку одного з провідних теоретиків С. Брауна, коріниться глибоко у природі західноєвропейської та американської політичної культури [3, с. 46]. “Національний інтерес важливіший за ідеологію”, — підкреслював свого часу Джон Ф. Кеннеді [7, с. 14]. Орієнтиром США у зовнішній політиці, відзначав засновник школи “політичного реалізму” Г. Моргентау, повинно служити “поняття інтересу, визначеного в термінах сили” [18, с. 130].

Г. Броді один з перших підкреслив неоднозначний характер “національних інтересів”, частина яких дійсно є “життєво важливими”. “Ключова проблема для лідерів великої держави, подібної до США, — відзначав він, — полягає у тому, щоб визначити дійсні межі “життєво важливих інтересів” з урахуванням усього комплексу наявних обставин, а також вирішити, які види дії потрібні у відповідь на ті або інші види загроз” [5, с. 128].

Труднощі спроб операціоналізації доктрини “національної безпеки” з допомогою концепції “національних інтересів” стимулював останніми роками пошуки альтернативних підходів, зокрема пов’язаних зі зверненням до систем цінностей як найбільш фундаментальних факторів, що визначають цілі, засоби та методи взаємодії держав на міжнародній арені. “Безпека є цінність, — підкреслює А. Вольферс, — поряд з іншими цінностями національної держави”. У той же час безпека інструментальна щодо інших базових

вих цінностей, таких як “добробут” або “розвиток” — оскільки вона є і засобом збереження та підтримки цих цінностей. У зв’язку з цим, національна безпека визначається частіше як “частина” державної політики, що має за мету створення внутрішніх та міжнародних політичних умов, які сприяють збереженню чи зміцненню життєво важливих національних цінностей перед лицем існуючих або потенційних супротивників.

Особливу увагу сучасні дослідники звертають на складний багатокомпонентний характер поняття “національна безпека”, що вбирає в себе як суб’єктивні, так і об’єктивні компоненти. “Безпека в об’єктивному плані, — підкреслюють аналітики військової академії у Вест-Пойнті, — відображає відсутність загроз базовим цінностям суспільства, у суб’єктивному плані — відсутність страху, що ці цінності можуть бути піддані руйнації”.

Таким чином, національна безпека визначається у термінах існуючих або потенційних загроз та безпосередньо пов’язується як із суб’єктивними за своєю природою оцінками характеру і масштабів цих загроз у сьогоденні, так і з прогнозами та орієнтованим на перспективу аналізом тенденцій зміни факторів загроз зовнішнього та внутрішнього порядку у майбутньому.

Визначальні стратегічні категорії, такі, як “національна безпека”, “політика в галузі національної безпеки”, “національна стратегія” та інші виводяться теоретиками течії, що розглядається з найбільш загальних базових цінностей, насамперед з територіальної цілісності й політичного суверенітету, а також з так званих екзистенціальних цінностей, таких, як “виживання”, “добробут”, “рівноправність”, “свобода”, “розвиток”, “справедливість” тощо. Проте і в цьому випадку існує загроза тенденційного вибору базових цінностей, які нерідко виявляються такими самими традиційними цінностями правлячих еліт даної держави [1, с. 57; 13, с. 116–122; 15, с. 88–92].

Слід підкреслити ще три принципово важливих моменти. Перший з них пов’язаний з наявністю істотної різниці між об’єктивним станом національної безпеки та її суб’єктивним тлумаченням тими чи іншими угрупованнями правлячих еліт, тими чи іншими соціальними або національними угрупованнями. Саме з цього приводу директор Вашингтонського інституту вивчення політики Дж. Барнет як важливу характеристику національної безпеки розглядає можливість для кожного індивіда брати участь у суспільному житті в умовах свободи не тільки від зовнішніх, але й внутрішніх загроз та протизаконних дій уряду [17]. Проте це тільки один бік проблеми, пов’язаний з можливістю цілеспрямованого використання засобів масової інформації та методів соціальної інженерії для нав’язування населенню жаданих ціннісних настанов в галузі національної безпеки. Різне розуміння безпеки супротивними етнічними та соціальними угрупованнями веде до перманентної конкуренції та конфліктів і врешті-решт послаблює національну безпеку держави.

Другий момент пов’язаний з тим, що для кожної конкретної держави або групи держав існує (в даний час) верхня межа її національної безпеки.

Річ у тім, що зміна сили дієвості одного, кількох або усіх зовнішніх і внутрішніх факторів держави призводить до зміни рівня її національної без-

пеки. Цікаво, що при цьому досягнення збільшення національної безпеки в одному або кількох окремих аспектах може призвести до зниження національної безпеки в цілому. Саме наявність верхньої межі національної безпеки служить ще одним доказом необхідності її трактування як “міри ступеня, рівня” і схилитися до спроб кількісних методів її операціоналізації.

“Відправною точкою політики будь-якої держави має бути концепція національних інтересів, визначена в термінах сили”, — стверджував Г. Моргентхау [18, с. 116]. Задовго до нього визначальну роль інтересів у формуванні поведінки і дій людини, соціальної групи чи держави відзначали багато видатних мислителів минулого — від філософів Стародавньої Греції до М. Вебера. А лорд Пальмерстон висловив відому сентенцію: “В Англії немає вічних друзів чи ворогів, в Англії є вічні інтереси” [7, с. 83].

Концепція “національних інтересів” сьогодні відіграє базову роль у формуванні й імплементації політики будь-якої держави та в системі міжнародних відносин. Проте існує принаймні три фундаментальні проблеми, які певною мірою обмежують практичне використання цієї концепції.

Перша з них пов’язана з труднощами операціоналізації концепції національних інтересів. Широкі розбіжності існують навіть у підходах до визначення самого поняття “національний інтерес”. Нині найпоширенішими є такі: 1. Національний інтерес відбиває реальний комплекс цільових настанов держави, який вона намагається реалізувати у своїй внутрішній та зовнішній політиці; 2. Національний інтерес — це похідна аспіраційних (тобто таких, що випливають з намагань) та оперативних (тобто таких, що пов’язані з реальною діяльністю) потреб суспільства та пов’язаних з ними ціннісних систем; 3. Національний інтерес — це інтегрований показник (рівнодіючий вектор) життєво важливих інтересів і потреб людини, держави і суспільства в цілому, який формується у процесі конфронтації потреб з об’єктивними можливостями їхнього задоволення [7, с. 85; 14, с. 113–117].

Така багатозначність і багатофункціональність категорії “національний інтерес” примусила багатьох теоретиків взагалі відмовитися від спроб операціоналізації цього поняття. Так, відомий політолог К. Холсті, а за ним Б. Рассел і Г. Старр повністю відкидають концепцію національних інтересів, вводячи замість неї концепцію цільових настанов [7, с. 91]. Останні становлять узагальнений “імідж” (образ) майбутньої системи чи стану речей і поділяються на життєво важливі, проміжні (як за вагомістю, так і за часом) та універсальні (довгострокові) цільові настанови.

Проте і цю спробу “обійти” проблему операціоналізації категорії “національний інтерес” треба визнати невдалою, оскільки виділені життєво важливі, проміжні й універсальні цільові настанови врешті-решт зводяться до відповідних “цінностей та інтересів”, питання про визначення яких знову залишається відкритим.

Друга проблема є прямим наслідком складної діалектики взаємодії об’єктивних і суб’єктивних компонентів національного інтересу. Більшість представників політичної науки, не заперечуючи загалом об’єктивний ха-

рактар національного інтересу, наголошують на тому, що будь-яким його оцінкам притаманний суб'єктивний характер. Це викликає значну розбіжність підходів і думок при спробах його визначення, зумовлює волюнтаристський характер процедур його операціоналізації та ускладнює використання в практичній політиці.

Третя проблема, невирішеність якої призвела до певної дискредитації самої концепції національних інтересів, впливає з другої і пов'язана з хронічним бажанням політичних лідерів і правлячих еліт більшості країн репрезентувати власні корпоративні інтереси як “життєво важливі інтереси” нації або навіть “усього світу”.

Три згадані вище проблеми, як уже зазначалося, остаточно ще не вирішені, хоча вже багато зроблено в цьому напрямі. Так, сучасні методи об'єктивізації суб'єктивних оцінок політиків і експертів дозволяють істотно знизити невизначеність, пов'язану з волюнтаристським характером процедур операціоналізації категорії “національний інтерес”.

У реальному житті сьогоденної України проблема національних інтересів ускладнюється традиційним розколом української нації за багатьма параметрами: політичним, економічним, соціальним, релігійним, етнічним і навіть географічним. При цьому не лише окремі політичні, соціальні чи регіональні угруповання, але й окремі інституції державного апарату проводять власну політику, сповідують власні інтереси, які не співпадають між собою, а в ряді випадків суперечать один одному. У цьому сенсі негомогенність нинішньої України, яка є значно глибшою, ніж у будь-якої розвиненої європейської держави, не може ігноруватися при визначенні її національних інтересів.

Отже, питання національної безпеки і її важливої складової інформаційної знайшли своє відображення у значному науковому доробку як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. В умовах становлення стратегії національної безпеки України, як “дорожньої карти” реформування сектору загальної безпеки важливою її складовою виступає інформаційна безпека держави, що виступає станом захищеності національних інтересів в інформаційній сфері.

Література

1. Андрєєва О. М. Національна безпека України в контексті національної ідентичності і взаємовідносин з Росією. — К.: Парлам. вид-во, 2009. — 360 с.
2. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство / [Пер. с англ.: Е. А. Нарочницкая, Ю. Н. Кобяков]. — М.: Междунар. отношения, 2004. — 287 с.
3. Браун С. Иноземна допомога на практиці / Пер. з англ. О. Матвієнко. — К.: Вид-во “Основи”, 1994. — 182 с.
4. Вебер М. Избранное. Образ общества / [Отв. ред. и сост.: Я. М. Бергер и др.; Пер. М. И. Левина и др.]. — М.: Юрист, 1994. — 702 с.
5. Глобалізація і безпека розвитку. Монографія // За ред. О. Г. Білоруса. — К.: НАН України, Ін-т світової економіки і міжнародних відносин, 2001. — 733 с.

6. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / [Пер. з англ.: Р. Димерця та ін.]. — К.: Дух і Літера, 2000. — 598 с.
7. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України: Монографія. — К.: ДП НВЦ “Євроатлантикінформ”, 2007. — 592 с.
8. Гудби Дж. Стратегия стабильного мира: Навстречу Евроатлант. сообществу безопасности / Д. Гудби, П. Бувальда, Д. Тренин. — М.: Междунар. отношения, 2003. — 206 с.
9. Донцов Д. І. Де шукати наших історичних традицій; Дух нашої давнини / [Передм. Т. О. Олещенко]. — К.: МАУП, 2005. — 561 с.
10. Киссинджер Г. Дипломатия / [Пер. с англ. В. В. Львова; Послесл. Г. А. Арбатова]. — М.: Изд. центр “Ладомир”, 1997. — 847 с.
11. Липинський В. К. Вячеслав Липинський. З епістолярної спадщини: Листи до Д. Дорошенка, І. Кривецького, Р. Метика, О. Назарука, С. Шелухіна / Упоряд., авт. вступ. ст. і комент.: Т. Осташко, Ю. Терещенко; [Відпов. ред. В. А. Смолій]. — К.: Б. в., 1996. — 190 с.
12. Макиавелли Н. Государь (Il principe): Вступ. ст. и примеч. С. Ф. Ударцева. — 2-е изд., доп. и испр. — Алматы: Жеті жарғы, 2004. — 222 с.
13. Медвідь Ф. Інформаційна безпека України: генеза і становлення / Ф. Медвідь // Наукові праці МАУП. — 2010. — Вип. 2(25). — С. 116–122.
14. Медвідь Ф. М., Буга Р. І. Національні інтереси України та їх пріоритети в умовах глобалізованого світу: небезпеки та загрози // Наукові праці МАУП, 2010. — Вип. 3(26). — С. 113–117.
15. Медвідь Ф. М., Димарчук О. Л., Курчина Т. О. Глобалізація засобів масової інформації: концептуальні засади // Наукові праці МАУП / Редкол.: А. М. Подоляка (гол. ред.) [та ін.]. — К.: МАУП, 2001. — Вип. 4(31). — К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2011. — С. 88–92.
16. Монтескьє Ш. Л. О духе законов / [Сост., пер., коммент. примеч. А. В. Матешука]. — М.: Мысль, 1999. — 672 с.
17. Barnett G. A., Salisbury J. G. T. Communication and Globalization: A Longitudinal Analysis of the International // Telecommunication Network. — 1996. — Volume 2, Number 16. Режим доступу: http://csf.colorado.edu/jwsr/archive/vol2/v2_ng.htm 07.11.01
18. Morgenttau H. Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace. — N-Y., 1967. — 230 p.
19. Nye J. S., Owens W. Jr. America's Information Edge: the Nature of Power // Electronic Journals of the U. S. Information Agency. — 1996. — Vol. 1, № 12. — Режим доступу: <http://usinfo.state.gov/journals/itigic/0996/ijge/gjcom6.htm>